Omvärld och framtid — rättsbildning i ny miljö

Av professor HANS-GUNNAR AXBERGER

Om att sia

Det är som bekant svårt att sia — särskilt om framtiden. Om jag återkallar de förutsägelser jag genom åren fått del av blir min första slutsats att siaren bör undvika det spektakulära. Mycket jag hört har varit fascinerande visioner om tekniska landvinningar och mänsklig anpassning till dessa. Men scenariernas underhållningsvärde har i allmänhet visat sig stå i omvänd proportion till deras prognosdito. En vinterdag 1990 landsatte en helikopter mediemogulen Robert Maxwell på Cirkus i Stockholm. Ett lika andäktigt som dyrt betalande auditorium fick höra honom förutspå papperstidningens snara död (detta var långt före Internets genomslag). Mogulen hade varit i Japan och där sett den nya tiden i form av faxmaskiner som laddades med tvättbar plastfilm, på vilken tidningen var morgon skulle rulla fram i hemmen. Det blev inte så. Och den man vid vars läppar vi hängt visade sig vara en svindlare; visionerna drunknade med honom i Medelhavet.

Därmed inte sagt att alla som säger intressanta saker om framtiden är svindlare. Men det ligger en fara i att blanda samman den grå vardagens längtan efter science fiction med framtidsplanering. Telekommunikationsindustrin erbjuder under de senaste decennierna mängder av exempel på som det visat sig meningslösa projekt, allt medan en prosaisk liten sak som SMS kom till av en tillfällighet och fann en jättemarknad.

Min andra slutsats är emellertid att det faktiskt går att säga en del om hur det kommer att bli med det ena och det andra. I varje fall den närmaste framtiden — något tiotal år fram — kan i grova drag förutses genom betraktelser av egenvärld och omvärld. Jag deltog aktivt i den diskussion som fördes för något decennium sedan kring Sveriges då eventuella inträde i EU och vilka konsekvenser ett sådant inträde skulle få för svensk rättsordning. En återblick visar att det mesta av det vi kom fram till — allmänt rörande det europeiska rättsinflytandet, Europakonventionens ökande betydelse, diskussionen kring våra förarbeten som rättskällor, enskildheter kring hur offentlighetsfrågorna skulle utvecklas och kanske i synnerhet juridikens ökade betydelse på politikens bekostnad — i det stora hela har inträffat. Detta trots att möjligheten/risken för en sådan utveckling livligt bestreds, ofta utifrån mer eller mindre uttalade politiska utgångspunkter. En saklig analys, oanfrätt av intresseaspekter, är det viktigaste redskapet. Politi-

kens roll finns i steget därefter: på vilket sätt kan och bör den sannolika utvecklingen påverkas?

Ännu ett viktigt redskap, förutom omvärldsanalysen, är närhistorien. Den som söker framåt måste också blicka bakåt. Där finns alltid utvecklingslinjer att upptäcka. Det som pågår har som bekant en viss inneboende kraft. En god arbetshypotes är att därför att fråga sig om inte framtiden kan förutses genom att gårdagens utvecklingslinje förlängs. Lika viktigt är det förstås att fråga sig om de krafter som drivit denna utveckling är/kommer att vara oförändrat starka.

Ungefär från dessa utgångspunkter avser jag att — fragmentariskt, detta är endast ett diskussionsinlägg — gripa mig an frågan om det svenska domstolsväsendets och rättsbildningens framtidsvy.

Rättsfrågorna tilldrar sig större uppmärksamhet

Från de tre decennier juridiken och rättsfrågorna varit min huvudsyssla har jag ett tydligt intryck: Rättsfrågor — juridisk problemlösning och intresset för de rättsliga instansernas sätt att hantera sina uppgifter — har för svensk del ökat i betydelse under den senare halvan av denna period. Utgångspunkten är dock att intresset varit svagt. Under en lång tid tonades all form av juridisk och rättslig dramatik ned i det svenska samhället. Kanske började det med synen på juristerna som samhällslivets ingenjörer — denna metafor som medvetet mekaniserar och trivialiserar allt från lagstiftning till rättstillämpning. Jag skall inte fördjupa mig i detta, andra har mer i detalj illustrerat utvecklingen (kanske framför allt professorn i rättshistoria Kjell Åke Modéer). När det gäller den del av rättsväsendet som till vardags intresserar den breda allmänheten mest kan en bild från Den Stora Tidningen anno tidigt sjuttiotal illustrera. Vid brottsrapportering infördes regeln att en kriminalreporter aldrig ensam fick ”åka på jobbet”. Han skulle alltid åtföljas av en socialreporter, vars uppgift var att beskriva den sociala bakgrund som underförstått alltid var brottets orsak. Detta speglar ett synsätt som länge förblev rådande både i kriminalpolitiken och pressen. Det satte spår i intresset för rättsväsendet över huvud taget, som sågs som en form av byråkratisk nödvändighet utan annat än tekniska, ointressanta funktioner. I andra delar av rättsväsendet uppstod likartade effekter till följd av att korporativistiskt strukturerade samförståndslösningar föredrogs framför mer traditionella rättsliga förfaranden (t.ex. de partssammansatta domstolar som infördes på flera områden — de flesta är nu borta).

Brytpunkten i denna utveckling sammanfaller med en bredare samhällsförändring, som grovt sett kanske kan dateras till åttiotalet, med ”murens fall” som yttersta symbol. Men håller man sig till det svenska rättsväsendet kan man säga att kriminalpolitikens tro på behandling och misstro mot individuellt ansvar nådde vägs ände med den på sin tid omtalade BRÅ-rapporten ”Nytt straffsystem”, som faktiskt kom redan 1977. Där gick luften ur de idéer som länge varit poli-

tiskt ledande. Massmediernas syn på brott och straff förändrades med viss eftersläpning i samma riktning, tydligt illustrerad i den pressetiska diskussionen och granskningsverksamheten. Att därför tala om ett ökat intresset för rättsväsendet vore emellertid överdrivet. Det intresset tror jag väcktes av vissa enskilda händelser och några mer övergripande samhällsförändringar.

Vad beror det på?

De enskilda händelserna inträffade på åttiotalet. Vad som då hände var att det närmast definitionsmässigt tråkiga och som man föreställde sig präktiga rättsväsendet producerade ett antal spektakulära ”affärer”, som visade dels att denna del av samhället inte behövde vara tråkig, dels att den ställvis inte alls fungerade väl. Därmed var den ett från bägge synpunkterna begärligt föremål för ”mediernas granskning”, vilken i sig alstrar ytterligare intresse.

Det är inte så lätt att välja ut de typiska bland åttiotalets rättsaffärer. Men vi kan börja med styckmordet. Styckmord förekommer då och då, men de flesta vet ändå vilket som åsyftas om man bara helt enkelt säger: styckmordet. I botten finns ett mycket tragiskt men från brottssynpunkt trots allt rätt alldagligt mord på en prostituerad kvinna. Brottsutredningen missköttes av polisen (det är numera väl belagt i flera böcker). Rättegången missköttes flerfalt: nämndemän lät sig intervjuas och blottlade fördomar, okunnighet och dåligt omdöme, en domare begick handläggningsfel och rättegången fick tas om, i den slutligen friande domen intogs en som det i varje fall skulle visa sig olycklig sakerförklaring beträffande själva styckningen som gjorde att de friade i praktiken uppfattades som fällda — och detta gick inte att överklaga. Andra missförhållanden att förtiga; det sagda är bara ett koncentrat av hur ett i grunden rätt vanligt brottmål växte till en nationell skandal. Med denna skandal lever svenskt rättsväsende än idag, tjugo år efter brottet. Det skrivs böcker, ges in resningsansökningar och utkämpas fejder bland journalister och jurister. Det är svårt att finna en tydligare illustration till vikten av att rättsordningen fungerar som den skall och hur det kan gå om man släpper efter på de grundläggande formella handläggningsprinciper som är dess existensberättigande. Rättsordningen skall ju lösa konflikter, så att de kan läggas bakom oss, inte skapa nya och skänka dem evigt liv.

Vi kan fortsätta med JO, Sveriges bidrag till den konstitutionella rättshistorien. En ärevördig institution, med rätta av svensken uppfattad som ett stadigt värn mot statligt maktmissbruk. Inte heller JO gick oanfrätt genom sjuttiotalet. En ombudsman blev så småningom fyra — för, när allt kommer omkring, vad är en individ mot ett kollektiv? Och all denna formalia, inte skall väl JO hänga upp sig på sådant. Den förste chefs- JO:n drev en utveckling bort från granskning av enskilda ärenden mot mer allmänna juridiska ”policy-frågor”, vad man skulle kunna kalla för ett juridiskt riksrevisionsverk i stället för en

medborgarens ombudsman i ärenden med det allmänna som motpart. Denna utveckling märktes inte av andra än de närmast sörjande. Desto mer uppseende väckte det när denna rättsliga informalism gjorde sitt intåg i andra delar av ombudsmannens ämbetsutövning: som en annan myglare trasslade Chefs-JO in sig i reseräkningar, traktamenten, pikant sällskap etc. Han jagades av medier — en otrevlig, blodtörstig jakt på ett sargat villebråd — och tvangs till sist be riksdagen om avsked. Året var 1987. Händelseförloppet var mycket publikt och symbolmättat: den svenske medborgarens ytterste garant för att allt skall gå rätt och riktigt till avslöjad som en slirig fixare. En tillfällighet?

Kanske inte. Ett liknande öde rönte nämligen en annan karriärjurist från samma epok. Han nådde ändå till posten som justitieminister. Men i det strålkastarskenet syntes sömmar som aldrig synats förr. Han visade sig vara en skatteplanerare av rang, om sig och kring sig i stort som smått. Inget allvarligt fel i detta, om han varit direktör någonstans mitt i näringslivet. Nu var han alltså rättsväsendets högste företrädare, tillika representant för en regering som i ord satte likhetstecken mellan skatteplanering och ekonomisk brottslighet (kampen mot denna var en av tidens stora frågor). Han fick avgå; statsministern försökte rädda honom till Högsta domstolen, vilket dock uppdagades och avstyrdes.

En tillfällighet, med en justitieminister som inte höll måttet? Det skulle man kunna tro. Men som vi vet följdes hans avgång av ytterligare två. Efterträdaren sargades svårt av regeringens inblandning i Palmeutredningen och fick slutligen gå sedan en spion lyckats fly; mest fick han kanske betala priset för en i största allmänhet oskicklig hantering, som åter visade på rättsväsendets brister. Den tredje justitieministern på rad som fick lämna det som då i folkmun hunnit döpas till katapultstolen var som bekant Anna-Greta Leijon, som drog sig tillbaka under skuggan av ett annalkande misstroendevotum i riksdagen, sedan hon låtit Ebbe Carlsson bedriva en egen polisutredning i Palmeärendet.

Tre justitieministrar på rad under fem år, och en JO — är det en slump? Kanske, men det räckte för att hos medier och allmänhet skapa bilden av något som fungerade illa och där det oväntade verkade kunna hända, och upprepas.

Men rättsskandalen framför andra från denna tid är förstås Palmeutredningen. Den finns beskriven på många håll och de flesta jurister som var med då har den nog i minnet någonstans. Frågan är dock om vi inte litet till mans föredragit att förtränga hur illa det faktiskt var. En kort rekapitulation: En helt misslyckad, närmast totalt inkompetent, polisinsats under i vart fall ett år från mordet; ett fullständigt sammanbrott i samarbetet mellan två myndigheter (polis-åklagare); en polischef i landets huvudstad som medvetet bröt mot lag och ignorerade överordnade; en regering som lade sig i det den konstitutio-

nellt inte hade med att göra och försökte medla mellan en polismyndighet som inte följde lagen och en åklagarmyndighet som inte förmådde genomdriva sina egna beslut; ett antal höga polischefer som medverkade till olaglig buggning och sedermera dömdes för dessa brott; en justitieminister som personligen sanktionerade en hemlig utredning som bedrevs med poliser och allmänna resurser i övrigt, vid sidan av den rättsliga.

Det som inträffade under dessa år är egentligen helt osannolikt i en välbärgad, stabil rättsstat, så osannolikt att man, likt Tage Danielsson i Harrisburg-monologen, kan fråga sig om det verkligen har hänt. Men det har det; allt det nämnda finns i detalj belagt i flera sammanhang där det dessutom finns mängder av andra anmärkningsvärda saker att notera. Vad berodde detta på? Det har ingen ännu så länge försökt att på allvar besvara.

Utvecklingen med ”affärer” i och kring rättsväsendet tycks emellertid ha avstannat. Justitieministrarna sitter numera stabilt (om vi bortser från vad en till bostadsrätt omvandlad hyresrätt kan ställa till), JO-institutionen har återhämtat sig väl och domstolarna har — det är mitt intryck — tagit lärdom och det som hände där var kanske trots allt mer tillfälligheters spel och omständigheters verk. Polis och åklagare har reparerat åtskilligt av det som slogs sönder under Palmeutredningen och även om polisen fortfarande är något av en krisbransch visar hanteringen av mordet på Anna Lindh att man kan hantera ärenden av det slaget betydligt bättre nu än 1986.

Intresset kvarstår

Kvar står dock att intresset för rättsfrågorna och rättsväsendet väckts. Även om det inte längre inträffar skandaler hålls intresset vid liv av andra faktorer. För det första är det tänkbart att sjuttiotalssynen var ett undantag från den historiskt mer gängse synen på frågor om rätt och kriminalitet som något kittlande och medialt intressant. Vi skulle med andra ord vara tillbaka i ett normalläge. För det andra finns det omvärldsfaktorer som talar för att rättsordningen och rättsväsendet får en relativt större betydelse i samhällslivet framöver. I detta sammanhang finns inte utrymme att annat än till konturerna skissa några av dessa faktorer.

1. Det svenska samhället är under en ganska dramatisk omvandling från en homogen välfärdsordning till ett heterogent samhälle med en i varje fall betydligt mindre enhetlig välfärd än den som tog form på sextio- och sjuttiotalen. Min hypotes är att homogena samhällen har en hög grad av social kontroll och informella samförståndslösningar, vilka minskar behovet av en formaliserad rättsordning. Omvänt gäller att heterogena samhällen, med tydligare åtskilda grupper och klasskillnader, har ett mycket stort behov av ett formaliserat rättsstatligt ramverk. Om den hypotesen är riktig ökar rättsväsendets betydelse på mer socialt inriktade institutioners bekostnad i dagens Sverige.

2. Den s.k. globaliseringen innebär en generellt sett ökad interaktion mellan världens folk, stater och kulturer. Denna internationaliseringsprocess medför att Sverige utsätts för ett rättsligt inflytande från en omvärld, där rättsfrågor och rättsliga lösningar typiskt sett spelar en större roll än vad de gjort hos oss. Inflytandet från EU är ett så tydligt exempel på detta att ämnet inte behöver utvecklas, trots att det naturligtvis skulle tåla en mycket grundligare behandling än denna korta reflektion.

3. Det sägs ofta att vår tid präglas av snabbare värdeförskjutningar än gångna epoker. Om det är riktigt har det samma verkan som förändringen från homogenitet till heterogenitet, dvs. rörligheten skapar ett behov av den typ av auktoritativ konfliktlösning och normgivning som endast rättsordningen kan tillhandahålla. Den sätter också press på rättsinstanserna och gör deras arbete svårare. Hastiga normförskjutningar i omvärlden — t.ex. av det slag som skapas när en ”IT-boom” växer till, kulminerar och havererar för att sedan följas av ett diametralt motsatt värdeklimat, där det mesta av det som var rätt i går är fel i dag — skapar dilemman för domstolar. När IT-direktören ställs inför skranket, vilken måttstock skall då anläggas — dagens eller gårdagens? Det teoretiska svaret är enkelt (gårdagens) men i praktiken ser det väl så ofta ut som om de nya värderingarna anläggs retroaktivt. I alla händelser gör snabba värdesvängningar det rättsliga arbetet svårare — och ökar dess betydelse.

Det här är alla faktorer som finns i tiden. Var och en kan bedöma deras — och den flyktiga analysens — styrka och halt. För egen del tror jag att de sammantaget har en rätt stor betydelse för rättsväsendets framtidsvyer: de är lite dystra om man ser till vissa av de samhällsproblem som kommer att behöva lösas denna väg och ljusa om man ser till branschen, som alltså torde komma präglas av tillväxt.

Mediernas betydelse

En mycket tydlig — och ovedersäglig — utvecklingslinje i det samtida svenska samhället är dess medialisering. Med det menar jag att så mycket numera sker via medierna, såväl genom att det som tidigare var direkt idag sker indirekt via medier som genom att nya fenomen skapas på det sättet. Att det politiska livets tyngdpunkt förskjutits från de konstitutionella arenorna, som t.ex. riksdagen, till press, radio och tv behöver inte utvecklas; medierna är det moderna samhällets politiska arena. Den ”ägarlösa” delen av näringslivet — institutionsägda bolag av typen Skandia — tycks utvecklas i samma riktning, med ett ökat inflytande för mediala processer av olika slag. Andra samhällsområden att förtiga. Frågan är: går rättsväsendet samma väg?

En del säger det och menar då att brottsutredningar och rättegångar föranleder en stor publicitet, som i allmänhet är förenklad och vulgariserad, men likväl påverkar människors syn på rätten. För egen del vill jag hävda att vi i Sverige har mindre av detta än på

många andra håll (men möjligen kan förvänta oss mer framöver). I alla händelser är denna form av mediepåverkan oundviklig, eftersom det är självklart att uppmärksammade brott föranleder omfattande publicitet.

De rättsliga procedurerna i sig är inte alls medialiserade. De försiggår inledningsvis under betydande sekretess och drivs inte av mediala processer, annat än möjligen i den meningen att det allmänna opinionsklimatet har betydelse. Rättegångar, så offentliga de är, skyddas genom fotoförbudet och jämförelsevis långtgående sekretessregler. Framför allt råder det bland de inblandade yrkesgrupperna en principiell enighet om att rättssaker inte skall hanteras via media. Det gäller inte minst domarna.

Under en relativt lång tid, från 1990-talets början, har jag varit engagerad i Domstolsverkets domarutbildningar för att upplysa om medierätt, pressetik och allmänt om hur medierna fungerar. I början av denna period rådde en tämligen massiv enighet bland deltagande domare om att man inte borde framträda alls i medierna, annat än möjligen för att helt allmänt besvara frågor kring domarrollen etc. En liten minoritet hade motsatt uppfattning och ansåg att en domare gott kunde besvara frågor kring avkunnade domar och pågående mål, så länge man inte gick in i en diskussion kring domskäl etc.

Idag, drygt tio år senare, är förhållandet om inte det omvända så i alla fall kraftigt förskjutet. Det är mitt intryck att merparten domare anser att man i sin yrkesroll bör kunna kommunicera med medierna, att man är skyldig att ställa upp för att besvara frågor även kring avkunnade domar och att det hör till yrkeskompetensen att kunna göra det på ett sådant sätt att man inte kommer i konflikt med sin domaruppgift. (Till missförstånds undvikande måste det understrykas att ingen, såvitt jag hört, menar att domaren skall inlåta sig i en diskussion kring domskäl eller utveckla dessa utöver vad som sägs i domen, än mindre röja sådant som sagts under överläggning.) Denna utveckling uppfattar jag emellertid inte som en medialisering utan som en anpassning till de krav omvärlden ställer på alla som utövar ett ämbete av någon betydenhet.

Såvitt jag kan se är rättsväsendet i allmänhet och domstolarna i synnerhet inte alls medialiserade i den utsträckning stora delar av samhällslivet i övrigt är. Jag tror att det är viktigt att det förblir så. En utveckling där parterna argumenterar mot varandra i medierna, profilerar sig yrkesmässigt och kommersiellt på den arenan vore olycklig, för att inte tala om hur det vore om våra domare bleve mediepersonligheter. Skälet är att en successivt ökande mängd ovidkommande faktorer skulle smyga sig in i de rättsliga procedurerna och påverka dessa. Rättsväsendets existensberättigande är som sagt den formaliserade ordningen och den är omöjlig att upprätthålla om dess aktörer flyttar över till den mediala scenen. I ett medialiserat samhälle är det

för övrigt en poäng att det finns sektorer som inte nås av denna påverkan.

Att hålla en tydlig rågång mot massmedierna är också ett sätt för rättsväsendet att bevara sin integritet och behålla kontrollen över sin framtid. Den diskussion som förekommer om ”tv-sända rättegångar” förs i allmänhet som om det vore fråga om att vika ut domstolarna och rättegångarna i medierna — slå upp portarna och släppa in alla kameramän som vill. Det skulle innebära en snabb och brutal medialisering. Men det finns en annan väg. Nämligen att i god samklang med principen om rättegångars offentlighet möjliggöra för fler än nu att ta del av det som de jure är offentligt. Det kan ske genom att domstolarna själva i ljud och bild dokumenterar sina förhandlingar och håller dem tillgängliga för allmänheten på ett ansvarsfullt sätt. Offentlighet behöver inte betyda medialisering, och inte heller kameramän i rättssalen.

Detta är framtidsfrågor som rättsväsendets aktörer — inklusive lagstiftaren — själva råder över. Ett bra sätt att undvika en oönskad medialisering kan vara att på egen hand öka öppenheten och därmed kunna påverka att den länkas i rimliga banor.

EU-fori

Mycket i diskussionen kring vårt rättsväsendes framtidsfrågor kretsar kring EU. Det är sant att inträdet i denna union förändrat en hel del samt att vi påverkas och måste anpassa oss. Det finns dock en tydlig tendens att om inte nedvärdera så i varje fall tona ned goda svenska ting enbart för att de tycks ligga i vägen för en EU-anpassning.

EU:s grundlagsprojekt är lovvärt och nödvändigt. Men sättet det genomförts på är demokratiskt tvivelaktigt. Den svenska modellen för lagstiftning — med utredning, remissförfarande osv. — är överlägsen det arbetssätt EU här valt, både för produktens kvalitet och för dess demokratiska förankring. Det är svårsmält att vi här skulle anta grundläggande förändringar när de genomförs under former som avviker så markant från dem vi själva skulle ha valt. Ändå hörs bland jurister och statsvetare åsikten att det är vårt system som är omodernt och måste stryka på foten. Jag skulle hellre se att vi framhöll vårt förfarande som bättre och höll på att vi för vår del måste gå den vägen.

På likartat sätt ser jag på frågan om förarbetens status som rättskälla. Det sägs att vi måste upphöra med denna egenhet, eftersom ingen annan gör så. Användandet av lagmotiv som rättskälla sammanhänger säkert med förhållanden som rått i Sverige men inte varit förhanden i samma grad i andra lagstiftningssystem. Icke desto mindre är det en mycket bra rättskälla. Att i lagstiftningssammanhanget tydligt reda ut den politiska tanken med en ny lag och penetrera tolkningsfrågor är ett utmärkt sätt att förenkla användandet av lagen och höja förutsebarheten i rättstillämpningen. Förhållandet mellan lagtext och förarbetsuttalanden är väl klarlagt genom rättspraxis. Systemet bidrar till

en tydlig balans mellan lagstiftare och rättstillämpare. Det utgör sammantaget en konstitutionellt välutvecklad modell för samspelet mellan rättskällor, lagstiftare och domstolar som skänker både legitimitet åt rätten och gagnar rättssäkerheten för medborgarna. Det saknas däremot, åtminstone under överskådlig tid, förutsättningar för att använda den inom EU, där normgivningen inte kan fungera som den gör i Sverige. Men det betyder inte att förarbetena bör skrotas som rättskälla där de kan användas.

Ett annat ”svenskt krusbär” som upplevs som grus i EU-samarbetet är vår strängt formaliserade yttrandefrihetsreglering i TF och YGL. Eftersom vi har även åtskillig detaljreglering på detta rättsområde i grundlag uppstår inte så sällan överraskande kollisioner mellan svensk grundlag och EG-rättsliga förslag. De svårigheter som uppstår ter sig i det internationella perspektivet oväntade och den svenska ståndpunkten upplevs som svår att sakligt motivera. Dessa frågeställningar bör analyseras från samma utgångspunkt som de tidigare, nämligen: är den svenska regleringen legitim och rationell bör den i rimlig utsträckning försvaras men man bör samtidigt vara öppen för att det kan finnas bättre lösningar. Vad gäller TF och YGL kan det konstateras att redan den nationella utvecklingen på medieområdet utsätter den detaljerade grundlagsregleringen för svåra påfrestningar. Vid en del av de konflikter som uppstår kring dessa grundlagar i EU-samarbetet framstår de som väl rigida. På denna punkt tror jag att det finns goda sakskäl för att på sikt ompröva den svenska modellen, med sikte på en som det brukar heta ”medieoberoende yttrandefrihetsreglering”. En sådan reglering, som tar sikte på skyddet för yttrandefriheten snarare än på de medieformer där yttrandefriheten brukas, skulle kunna utgöra såväl en förbättring av det vi idag har som en anpassning till EU-samarbetets krav. I den andan är det nog även realistiskt att inte alltför hårt driva vår grundlagsformalism, särskilt inte i detaljfrågor. Hållningen kring offentlighetsprincipen framstår som föredömlig. Sverige tog strid för principerna, men lät bli att försöka exportera mer exotiska delar av meddelarfriheten, som ändå aldrig skulle kunna slå rot i det gemensamma EU-klimatet.

Skötseln av dessa angelägenheter är grannlaga. De jurister som handhar Sveriges del i det rättsliga EU-samarbetet drabbas, tycks det mig, ibland av en släng EU-fori, om vitsen tillåts. Åkomman innebär att man så påverkas av det grandiosa EU-projektet att det mesta på hemmaplan upplevs som futtigt och ovidkommande. Eller bara besvärligt. Det är mänskligt men inte så bra. Jag vill varna för denna eufori, inte bara med tanke på den just förda diskussionen utan även utifrån möjligheten att EU-projektet trots allt kanske inte kommer att fortsätta utvecklas med samma kraft som det hittills gjort.

Själv är jag en varm EU-anhängare — euforiker rentav — men kan inte undgå att idag se tecken på att mycket är på väg att gå i stå (kommissionen som ”motor” är försvagad, euron tycks inte bli hela

EU:s valuta på länge än, stabilitetspakten läcker allvarligt, den nya konstitution som verkligen behövs har inte antagits; allt samtidigt som unionen står inför en gigantisk utdvidgningsuppgift som ter sig lika äventyrlig som om en snok skulle försöka sluka en fotboll). Vi gör nog klokt i att hålla för möjligt att utvecklingen inte fortsätter i samma hastighet som hittills. Då bör man inte heller springa före och göra sig av med sådant som är nationellt välfungerande, innan man med någorlunda säkerhet vet vad man får i stället. Ett sådant förhållningssätt bör samtidigt inte övergå i en passivitet som bidrar till att bromsa den goda utvecklingen i EU. En svår balansgång, det medges, men det bör vara möjligt att hålla både den vackra EU-visionen vid liv och vårda våra krusbär, så länge vi har dem.